

Op 24 februari 2009 is J.J.M. Tempelman overleden. Jan was sinds 1996 lid van de sectie Hymenoptera. Hij was een enthousiast bijenhouder en heeft veel voor de imkerij gedaan. Zie een in memoriam op website www.ambrosiusgilde.nl/Memori%C3%A0m%20Jan%20Tempelman.doc. Voor een beeld van zijn strijd tegen zijn ziekte, zie zijn eigen website www.xs4all.nl/~jtemp/index3.html.

Excursie van de sectie op 23 april 1994. Een dijk rond een van de polders van de Brabantse Biesbosch. Rechts op de foto Jan Tempelman.
Foto: Pieter van Breugel.

Hendrik Harmannus Evenhuis (29.iii.1919-9.iv.2008)

Kees van Achterberg & Theo Peeters

Op 29 april 2008 overleed de entomoloog Henk Evenhuis op 89 jarige leeftijd in een rusthuis in zijn geliefde Roden. Hij werd op 29 maart 1919 te Groningen geboren als derde kind in het gezin van de leraar biologie Elle Wilte Evenhuis. Het gezin met uiteindelijk vier kinderen verbleef gedurende weekeinden en de zomervakanties in een bescheiden zomerhuisje in Roden. Roden werd gekozen omdat daar de schoonvader woonde, een lokaal bekende schoolmeester, koster en natuurkenner. Grootvader Zondag heeft de interesse in de entomologie bij de jonge Henk opgewekt met zijn uitleg over o.a. de biologie van het doodsgravertje. Hij vergat daarbij niet de interesse in de biologie te stimuleren: hij loofde een halve cent uit voor iedere plant uit de buurt die ze

wisten te benoemen! Het was dan ook geen wonder dat Henk na de HBS biologie ging studeren aan de Rijksuniversiteit Groningen en zich specialiseerde in de entomologie. Tijdens de oorlog weigerde hij principieel met de Duitsers mee te werken en onderbrak zijn studie. Hij dook onder maar werd drie maanden voor de bevrijding gevangen genomen en opgesloten in het concentratiekamp Wilhelmshafen. Zijn interesse voor entomologie leed er niet onder; hij wist precies te vertellen welke soorten luizen er op de gevangenen voorkwamen! Na de oorlog kon hij zijn studie biologie afronden en begon zijn professionele loopbaan als toegepast entomoloog bij het IPO (Instituut voor Plantenziektenkundig Onderzoek te Wageningen).

In 1958 promoveerde hij op een degelijk proefschrift over de ecologie van de appelbloedluis (*Eriosoma*

lanigerum (Hausmann)) en zijn bekendste parasitoid (*Aphelinus mali* (Haldeman)). In het verlengde lag zijn werk aan de geïntegreerde bestrijding van plagen in appelboomgaarden en aardbeienteelt, alsook de vliegenbestrijding in veestallen. Veel parasitoiden (sluipwespen) moesten na het uitkweken benoemd worden wat verre van gemakkelijk was; ook de predatoren en de hyperparasitoiden werden daarbij niet vergeten. Na enige tijd kreeg hij daarbij assistentie van Henk Flug, die mede door zijn stimulering belangrijk werk verrichtte aan de Platygasteridae. Als er problemen met de nomenclatuur waren ging hij er op zijn kenmerkende rustige manier aan werken, wat resulteerde in fundamenteel onderzoek aan de Charipina (Cynipoidea-Figitidae). Een kosmopolitische en weinig onderzochte subfamilie met ongeveer 200 soorten van zeer kleine (1-2 mm) hyperparasitoiden. De larven leven in de larven van Braconidae-Aphidiinae en Aphelinidae in bladluizen (Aphididae). Hij begon met de studie van deze interessante insectengroep door het onderzoek aan bladluizen in de biocoenose van appelboomgaarden in het kader van de geïntegreerde plaagbestrijding. Eerst werd er een inventarisatie uitgevoerd van de diverse organismen in de appelboomgaard. Op appel komen vier soorten bladluizen algemeen voor: appelbloedluis (*Eriosoma lanigerum* (Haldeman)), appel-grasluis (*Rhopalosiphum insertum* (Walker)), roze appelluis (*Dysaphis plantaginea* (Passerini)) en groene appeltakluis (*Aphis pomi* DeGeer). De appelbloedluis is een geval apart en werd bewerkt in het proefschrift. De drie overige soorten hebben elk één soort Braconidae-Aphidiinae als belangrijkste parasitoid, die voor elk van de drie bladluissoorten verschillend is. Bovendien hebben ze een complex van hyperparasieten, minstens vier soorten parasitaire Hymenoptera uit de groepen Chalcidoidea, Megaspilidae en Charipinae. Met uitzondering van de laatste zijn deze hyperparasieten gemeenschappelijk voor alle drie bladluizen; ze zijn dus blijkbaar weinig gespecialiseerd. De drie soorten Charipinae zijn verschillend voor de drie bladluissoorten en lijken dus wel gespecialiseerd. Deze specialisatie intrigeerde hem maar bij nader onderzoek bleek de zaak wel iets gecompliceerder te zijn. Er bleek geen specialist voor de Charipinae te zijn om de soorten te laten determineren. Hij besloot zich toen zelf op deze groep toe te leggen. Het kwam er op neer om van diverse planten met bladluizen, ook andere dan appel, de geparasiteerde exemplaren te verzamelen. Deze 'mummies' zijn gemakkelijk van de levende, gezonde bladluizen te onderscheiden door hun afwijkende kleur en hun perkamentachtige huid. Ze werden zo mogelijk individueel in kleine glazen buisjes uitgekweekt. Een belangrijk onderdeel van het onderzoek bestond uit het opsporen van betere soortkenmerken en het bestuderen van typemateriaal uit de diverse musea. Hij was vooral geïnteresseerd in

de binding biotoop – voedselplant – bladluis – primaire parasiet – hyperparasiet. Om de verbindingen te leggen met de gastheren moest hij beginnen met het opruimen van de taxonomische chaos om tot de juiste namen te komen. Uiteindelijk bleek in veel gevallen zijn intuïtie terecht en was er sprake van specialisatie die door gebrek aan nauwkeurig onderzoek niet bekend was. Echter van één soort moest ook hij toegeven dat deze zeer polyfaag was en het blijkbaar zonder specialisatie afkon.

Henk was minder geïnteresseerd in het beschrijven van nieuwe soorten; hij beschreef slechts één soort uit zijn collectie (*Alloxysta ligustri* Evenhuis 1976). Zijn naam is verbonden met drie andere soorten: de Noord Amerikaanse *Dilyta rathanae* Menke & Evenhuis 1991, de Zuid Amerikaanse *Apocharips angelicae* Pujade-Villar & Evenhuis, 2002 en de herbenoemde *Phaenoglyphis duplocarpentieri* Evenhuis & Barbotin 1987. Tevens is in 2006 de soort *Phaenoglyphis evenhuisi* door Pujade-Villar & Paretas-Martínez naar hem genoemd. De auteurs schrijven 'This species is named after our late (toen al... ?) friend, colleague and the best Charipinae specialist in the XX century, and the only person who workes on this group in Europe for many yaers: Dr. Hendrik Hermannus Evenhuis.'

De beschrijving van de nieuwe soorten in de Charipinae wordt op dit moment door een nieuwe generatie van hymenopterologen ondernomen mede op basis van zijn collectie. Zijn collectie bevindt zich in het Nationaal Natuurhistorisch Museum (Naturalis) in Leiden. Het persoonlijk contact werd veel minder na zijn verhuizing naar Roden; het bijwonen van de vergaderingen van de Nederlandse Entomologische Vereniging werd hem te veel. We zullen hem blijven herinneren als een zeer aimabel mens die zeer minutieus werkte aan de vele taxonomische en biologische problemen van sluipwespen. Zijn ongeveer 1200 gekweekte exemplaren zullen nog lang belangrijk zijn voor het onderzoek aan de Nederlandse sluipwespen geassocieerd met bladluizen, evenals zijn fundamentele publicaties over de taxonomie van de Charipinae.